

7. Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕНЬ ЕКОНОМІЧНА ТА ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА В УКРАЇНІ¹

Резнік О. М.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки навчально-наукового інституту права Сумського державного університету,

м. Суми, Україна

Актуальність питання забезпечення фінансово-економічної безпеки України не потребує доведення, адже забезпечення економічної безпеки та фінансової, яка є її складовою, є основними функціями нашої держави. У зв'язку з цим важливо розуміти сутність категорій «економічна безпека», «фінансова безпека». Оскільки в літературі розмежовують поняття «фінансова безпека» й «економічна безпека», то доцільно буде розглянути основні підходи до визначення цих термінів.

Поняття безпеки перебуває у постійній динаміці, науковому переосмисленні. Це пояснюється виникненням багатьох загроз безпеці держави та суспільства. Термін «безпека» почали вживати ще в XII ст. для позначення спокійного стану духу людини, яка вважала себе захищеною від будь-якої небезпеки [1, с. 8]. Науковці Західної Європи користуються визначенням поняття «безпека», яке було запропоноване американським політологом А. Уолферсом, він розглядав безпеку в об'єктивному та суб'єктивному аспектах. В першому випадку вчений пояснював безпеку як відсутність загроз набутим цінностям, а у другому як відсутність страху, що вказаним цінностям буде нанесено шкоду, тобто що вони будуть знищені [2].

Безпеку також розглядали як комплекс заходів, що вживаються для захисту від будь-якого зовнішнього впливу, спрямованого на порушення ефективності функціонування об'єкта [3]. Таким чином, безпекою є стан

¹ Виконано в рамках проекту № 0116u006814 (супровідний лист № 01/15.06/3278 від 19.08.2016 р.)

захищеності цінностей найважливіших інститутів (особи, суспільства, держави) від заподіяння шкоди внаслідок дії внутрішніх та зовнішніх загроз.

Натомість термін «національна безпека» вперше було використано в 1947 році в Сполучених Штатах Америки у зв'язку з прийняттям однойменного закону, направлено на створення та забезпечення атмосфери захисту громадян, суспільства та держави. На території нашої держави вказане поняття почало застосовуватися з 80-х років ХХ ст., коли Україна ще не була незалежною країною та входила до складу СРСР. В той час, національна безпека була тотожна державній безпеці та трактувалася як стан захищеності корінних підвалин суспільства, державних інститутів, необхідних для виконання державною своїх функцій з управління загальнозначущими справами суспільства [4, с. 27]. На сьогодні, поняття «національна безпека» знайшло своє відображення у Законі України «Про основи національної безпеки». Так, до ст. 1 зазначеного нормативно-правового акту, під поняттям національна безпека розуміють захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у всіх сферах життєдіяльності [5].

Національна безпека досить широке, збірне поняття, яке включає в себе низку не менш важливих складових. Одним із невід'ємних елементів національної безпеки є економічна безпека. Даний термін був уведений в науковий обіг науковцями США та Великої Британії, і зокрема Д. Олвеєм, Дж. Р. Голденом та Р. Келлі, які у 1984 році опублікували працю «Економічна безпека держави» [6, с. 266].

Заслужують на увагу сучасні підходи до визначення сутності економічної безпеки. Перший підхід трактує економічну безпеку як невід'ємну частину національної безпеки, тобто це «... захищеність життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави в економічній сфері від внутрішніх і зовнішніх загроз». Другий підхід розкриває сутність економічної безпеки як

«стан економіки», тобто економічна безпека – це стан економіки й інститутів влади, при якому забезпечується гарантований захист національних інтересів, соціальна спрямованість політики, достатній оборонний потенціал навіть при несприятливих умовах розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів. Третій підхід до визначення сутності економічної безпеки трактує економічну безпеку як сполучення або сукупність умов і факторів, що забезпечують певний необхідний рівень економічного розвитку країни. Четвертий підхід передбачає визначення економічної безпеки як «... якісного стану сукупності основних факторів суспільного виробництва в сполученні зі здатністю держави забезпечити їх ефективно захищене використання в національних інтересах і здійснювати економічну стратегію, адекватну викликам його мінливого економічного простору, з метою досягнення стабільного, стійкого розвитку та самовдосконалення всього суспільства» [7]. З вищенаведених визначень можна зробити висновок, що поняття «економічна безпека» має складну внутрішню структуру. При визначенні даного поняття необхідно використовувати комплексний підхід, адже економічна безпека має велику сукупність елементів.

Удосконалення законодавчого забезпечення економічної безпеки першочергово потребує формулювання чіткої легальної дефініції цієї категорії. Нині таке визначення наявне в Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. № 1277 [8]. Згідно з цим документом, економічна безпека – стан національної економіки, що дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі та характеризує здатність національної економіки до сталого й збалансованого зростання. Наведене визначення є надто широким за змістом і потребує відповідної конкретизації. Привертає увагу також підзаконний характер регулювання такого стратегічного для національної безпеки держави питання, що, звісно, не дає змоги повною мірою забезпечити адекватне його вирішення [9, с. 92].

Що стосується поняття «фінансова безпека», варто зазначити, що воно введено в науковий обіг нещодавно, вона в основному розглядається як складова економічної безпеки. Ще у 1997 році голова КНР Цзян Цземінь підкреслив, що економічна безпека країни не може бути забезпечена без фінансової безпеки [10, с. 21]. У цьому контексті доволі красномовними є слова доктора економічних наук М. Єрмошенка, який констатує: «... фінансова безпека є ґрунтовною складовою економічної безпеки держави. На фінансах базується будь-яка економіка, фінанси – кров економічної системи держави». Як продовження цієї думки, він зазначає: «... підтримка фінансової безпеки держави є найактуальнішою. Вона зачіпає не лише державу загалом, а й усі галузі національного господарства, приватних підприємців, усі прошарки населення, суспільство» [11, с. 68].

Так, це захищеність фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин; певний рівень незалежності, стабільності та стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізаційних факторів, що становлять загрозу фінансовій безпеці; здатність фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та стале економічне зростання [12, с. 26]. Огляд думок науковців з питань трактування поняття «фінансова безпека» доводить, що більшість учених схиляється до думки, що фінансова безпека – це невід’ємна складова економічної безпеки держави, яка забезпечує захищеність інтересів держави у фінансовій сфері від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Таким чином, фінансова й економічна безпека країни є складовою національної безпеки, відіграють важливу роль у її забезпеченні. Відсутність чіткої законодавчої дефініції призводитиме до неправильності формулювання програми національного розвитку держави, неточності повноважень компетентних органів із забезпечення такої безпеки тощо. При визначенні цих понять потрібно застосовувати комплексний підхід, ураховуючи їх особливості.

Література:

1. Полтораков О. Національна безпека в дефініційних вимірах / О. Полтораков // Стратегічні пріоритети. – 2010. – № 4(17). – С. 8-13.
2. Пасічник В. Філософська категорія безпеки як основа нової парадигми державного управління національною безпекою. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lvivacademy.com/visnik7/index.html>.
3. Молчанов А. Термины и определения, используемые специалистами зарубежных стран при разработке проблем национальной безопасности / А. Молчанов // Стратегическая стабильность. – 2000. – № 3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cpsias.ru/>
4. Пирожков, С. Концептуальні підходи до формування системи національної безпеки України / С. Пирожков // Стратегічна панорама –2003. – № 1 – С. 25-32.
5. Про основи національної безпеки: Закон України від 19.03.2003 р. № 39 // Відомості верховної Ради України. – 2003. - № 351
6. Мелих О. Фінансова безпека держави: сутність, критерії оцінки та превентивні заходи зміцнення / О. Мелих // Економічний аналіз. – 2013. – № 12. – С. 266-272.
7. Евса О. Что скрывает экономическая безопасность? [Електронний ресурс] / О. Евса. – Режим доступу: <http://www.psj.ru>
8. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua>.
9. Чубенко А. Теоретико-правовий аспект забезпечення економічної безпеки / А. Чубенко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2014. – № 3. – С. 88-101.
10. Барановський О. Фінансова безпека : [монографія] / Олександр Іванович Барановський. - К. : Фенікс, 1999. – 338 с.
11. Єрмошенко М. Фінансова безпека / М. Єрмошенко // Віче. – 1998. - №11. – С. 61-73.
12. Фролов С. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів економічних і

юридичних спеціальностей усіх форм навчання / За заг. ред. С. Фролова. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. – 332 с.

Резнік О.М. Сучасні підходи до визначень економічна та фінансова безпека в Україні [Текст] / Міжнародна наукова-практична конференція «Актуальні проблеми права на сучасному етапі розвитку державності» International research and practice conference «Urgent problems of law on the modern stage of statehood development» : Conference proceedings, October 20-21, 2017. Lublin: Izdevnieciba «Baltija Publishing» pages 178-181.